

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Ольга Улітіна,

*кандидат юридичних наук, вчений секретар НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України
ID IRCID: 0000-0003-0230-9477*

Стаття присвячена питанню законодавчого регулювання видавничої діяльності в Україні. Автор проводить аналіз найважливіших законодавчих актів у цій сфері, розглядаючи видавничу діяльність у першу чергу як галузь, що належить до креативних індустрій. Розглянуто державну політику в цій сфері, яка спрямована в першу чергу на розвиток видавничої справи в цілому та на підтримку україномовних видань. Вказано на існування певних розбіжностей у законодавчому регулюванні видавничої діяльності у сфері книговидавництва та видання періодичних видань. Розглянуто дані Українського інституту книги щодо сучасного стану видавничої діяльності в країні. Відповідно до цих даних однією з найбільших проблем у сфері видавництва є значна кількість порушень авторського права та прав інтелектуальної власності в цілому.

Ключові слова: креативні індустрії, видавнича діяльність, книговидавництво, авторське право, право інтелектуальної власності, порушення авторського права, законодавство в галузі права інтелектуальної власності

Вступ. Видавнича справа є важливим елементом розвитку багатьох сфер діяльності людини. Не варто недооцінювати вплив, який здійснює видавнича діяльність на культуру, освіту, туризм у будь-якій країні. Видавнича діяльність має велике значення для розвитку літератури як у межах однієї держави, так і в усьому світі.

На сьогодні видавнича діяльність стикається з багатьма викликами, серед яких піратство, складнощі з розповсюдженням цифрових екземплярів літературних творів, недостатній рівень фінансування поряд з досить низькою зацікавленістю легальними виданнями. Проте видавнича справа визначена в Україні як креативна галузь і наразі стає більш активною позицією держави щодо зміцнення видавництва як галузі. Саме тому актуальними є питання законодавчого регулювання діяльності в цій сфері, а також її зв'язок з правом інтелектуальної власності.

Літературний огляд. Питання, що стосуються видавничої діяльності в розрізі правового регулювання, співвідношення з авторським правом та правом інтелектуальної власності, є предметом дослідження багатьох учених, особливо актуальною ця тематика є в останні роки, що зумовлено потужним розвитком креативних індустрій у цілому. Серед досліджень з цієї проблематики можна виділити праці Ю. М. Капіці та О. Г. Вакаренко (щодо видавничої діяльності у науці), К. О. Казак, О. В. Мельничук, Г. В. Овсієнко-Миронової, В. В. Каїді та інших.

Серед праць іноземних авторів також зустрічаються ті, що покликані вирішити низку юридичних питань у галузі видавництва та видавничому праві, зокрема можна назвати таких науковців як Говард Захарофф, Марк Гудман, Г'ю Джонс та Крістофер Бенсон, Іоанніс Іглезакіс та інші.

Мета дослідження — вивчення тенденцій розвитку законодавства у сфері літератури та видавничої діяльності, виявлення прогалин і колізій у їх правовому регулюванні, аналіз сучасного стану розвитку видавничої сфери в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 року № 265-р «Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій» видавнича діяльність входить до переліку видів економічної діяльності, віднесених до креативних індустрій. Перелік містить такі види економічної діяльності за класифікацією КВЕД: 58.11 Видання книг; 58.13 Видання газет; 58.14 Видання журналів і періодичних видань; 58.19 Інші види видавничої діяльності.

Метою віднесення видавничої діяльності до креативних індустрій є розвиток цієї галузі, для якого необхідно «визначити її внесок у валовий внутрішній продукт України, встановити частку осіб, які зайняті у цій сфері діяльності, встановити кількість підприємств в цій галузі та їх оборот» [2], визначити цю галузь як одну з пріоритетних для держави.

Законом України «Про видавничу справу» [1] визначено, що «видавнича діяльність — це організаційно-творча, господарсько-виробнича діяльність видавців, спрямована на підготовку і випуск у світ видавничої продукції» [1]. Видавнича продукція цим же законом визначається як «сукупність видань, випущених видавцем», а «видання — твір (документ), що пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам нормативно-правових актів з питань видавничого оформлення, поліграфічного і технічного виконання» [1].

Отже, видавнича справа ґрунтується саме на виданнях, які в законі розкриваються через поняття авторського права — твір. З огляду на це, визнання в Україні видавничої діяльності як креатив-

ної індустрії є цілком зрозумілим. Креативні індустрії відповідно до UNCTAD (Конференція ООН з торгівлі та розвитку) визначаються як «цикли створення, виробництва та розповсюдження товарів та послуг, які використовують креативність та інтелектуальний капітал як основні ресурси» [3, 4], а основою видавничої діяльності є результати творчої та інтелектуальної діяльності людини, які зазвичай є об'єктами права інтелектуальної власності, тобто мають певну правову охорону. Безумовно, різні напрями видавничої діяльності мають свої особливості, у тому числі й за рахунок різних об'єктів права інтелектуальної власності, щодо яких відбувається видавнича діяльність.

Правовідносини у сфері видавничої діяльності в Україні регулюються в першу чергу Законом України «Про видавничу справу» [1]. Саме цей акт містить понятійний апарат, притаманний цій сфері, норми, які регулюють питання видавничої діяльності в Україні та закріплюють державну політику в цій сфері, основними рисами якої можна назвати орієнтир на збільшення частки споживання україномовних видань серед населення; підтримку культур національних меншин, які проживають на території України; пріоритетність випуску суспільно необхідних видань; відсутність цензури та будь-якого контролю за ідеологічним змістом видань. Цей закон містить загальні норми для будь-якого виду видавничої діяльності та закріплює основні положення щодо створення, реєстрації видавництва будь-якого спрямування, його роботи та припинення його діяльності.

Оскільки видавець та видавництво є суб'єктами господарювання, регулювання їх діяльності відбувається відповідно до норм Господарського кодексу України. Необхідно також вказати, що Законом України «Про видавничу справу» визначено, що видавництво — це «юридична особа, основним видом діяльності якої є видавнича діяльність», а ось видавець, відповідно до цього ж закону, може бути як юридичною особою, так і фізичною особою-підприємцем.

Стаття 4 Закону України «Про видавничу справу» закріплює невичерпний перелік нормативно-правових актів, якими регулюються відносини у сфері видавничої справи, серед яких виділено Конституцію України, Господарський кодекс України, Закон України «Про авторське право і суміжні права» та інші. Однак у цьому переліку відсутній Цивільний кодекс України, який містить важливі для видавничої діяльності норми, щодо самої господарської діяльності видавника і щодо прав інтелектуальної власності, які дуже тісно пов'язані з нею.

Видавнича діяльність не є однорідною, тому існують закони, які регулюють видавничу діяльність у різних сферах, зокрема Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» [4] визначає основні принципи роботи в галузі книговидавництва, а Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [5] регулює питання видавництва періодичних видань.

Основою книговидавництва є книжкове видання, яке Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» визначає як «видання, особливістю матеріальної структури якого є скріплення аркушів у корінці з обкладинкою чи оправою». Книговидавництво в Україні недостатньо розвинуте, що частково було спричинено широким розповсюдженням книжок із сусідніх країн, а не власним видавництвом. Проте в останні роки така ситуація поступово змінюється, і разом зі збільшенням частки україномовних книжок збільшуються обороти діяльності видавництв.

У 2016 році було утворено Український інститут книги, метою діяльності якого є «підтримка книговидавничої справи; популяризація читання; стимулювання перекладацької діяльності; популяризація української літератури у світі» [4]. Відповідно до даних Інституту книги «обсяг українського видавничого ринку (комерційна видавнича діяльність) поступово зростає і виріс до 154,7 млн доларів США у 2018 році, досягнувши середньорічних темпів зростання у

+11 %. Після цього зростання скоротилось на 7 % у 2019 році» [6, 5].

Оскільки видавнича діяльність здебільшого здійснюється щодо об'єктів права інтелектуальної власності, законодавство у цій сфері має великий вплив на роботу видавництв. З одного боку, сам видавник повинен дотримуватись норм права інтелектуальної власності, щоб не порушувати права інших осіб. А з іншого боку, дуже часто порушуються права інтелектуальної власності самого видавника, у першу чергу в цьому випадку йдеться про авторське право. Зокрема відповідно до Заключного звіту 2020. Видавнича галузь в Україні: результати дослідження (далі — Звіт), підготовленому в Українському інституті книги на замовлення Британської ради, 8 % респондентів, які брали участь в опитуванні в ході підготовки звіту, «назвали піратство та порушення авторських прав найсерйознішим фактором, з яким стикається галузь» [7, 35]. Серед найбільш порушень у цій сфері у Звіті вказано піратство, а також незаконне ввезення книг в Україну. Однак найбільш загрозливим є те, що «усі респонденти відзначили, що з 2017 року проблема піратства поглибилася» [7, 35].

З наведених даних можна зробити висновок або про неефективність законодавства в цій сфері, або про низький рівень його дотримання, а скоріш за все реальним є поєднання цих чинників. Отже, у цілому можна говорити про необхідність покращення законодавства з інтелектуальної власності щодо піратства та митного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Для розвитку книговидавничої сфери в Україні важливим є питання балансу інтересів видавництв та авторів, в основу якого покладено авторське право. Автори в цій сфері також стикаються з порушеннями авторського права і часто страждають від недобросовісних дій видавництв та від піратства у цій сфері.

У буклеті BOIB Managing Intellectual Property in the Book Publishing Industry вказано, що «зазвичай, коли створюється твір, він належить своєму творцю — саме

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

він є першим володільцем авторських прав. Отже, і у сфері видавничої діяльності у авторів/письменників виникають авторські права на написані ними твори. Те ж саме також стосується ілюстраторів або фотографів» [8, 15]. У подальшому автор може передати свої майнові права видавництву, однак він усе одно залишиться першим володільцем авторських прав, окрім того, видавник може бути лише правоволодільцем, проте не може бути автором, творцем.

«Існують обставини, за яких видавець може бути першим володільцем авторського права, наприклад: проект видавця, як от словник або енциклопедія, в якому є декілька авторів, кожен з яких зробив незначний внесок в загальну роботу» [8, 15]. Варто зазначити, що ця ситуація в цілому віднесена на власний розсуд кожної окремої країни, тому регулюється національним законодавством. В Україні частина 2 статті 19 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що «видавцям енциклопедій, енциклопедичних словників, періодичних збірників, збірників наукових праць, газет, журналів та інших періодичних видань належать виключні права на використання таких видань у цілому» [9]. Ця стаття також містить застереження, що «автори творів, включених до таких видань, зберігають виключні права на використання своїх творів незалежно від видання в цілому, якщо інше не передбачено авторським договором» [9].

Основою відносин між автором і видавництвом є договір, який повинен урахувати інтереси обох сторін та забезпечувати баланс між ними. У цілому договори в різних сферах видавництва мають схожу основу та подібні риси, проте існують певні відмінності. Так, відповідно до норми статті 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» «договори про передачу прав на використання творів укладаються у письмовій формі» [9]. Однак ця ж стаття передбачає, що договір про використання твору в періодичних виданнях може укладатися в усній формі.

Відповідно до вимог законодавства при укладенні договору між автором та видавцем необхідно звернути увагу на істотні умови такого договору, до яких належать «строк дії договору, спосіб використання твору, територія, на яку поширюється передаване право, розмір і порядок виплати авторської винагороди» [9]. Окрім того, сторони можуть також домовитися про виконання інших умов, і договір буде вважатись укладеним тільки після того, як сторонами буде досягнуто згоди з усіх цих умов.

При укладанні договору про передачу прав на використання твору важливо також пам'ятати, що предметом такого договору «не можуть бути права, яких не було на момент укладання договору» [9], тобто за цим договором твір повинен бути спочатку створений, а вже потім права на нього можуть бути передані видавництву. Якщо ж необхідно домовитися про передачу прав на ще не створений твір, потрібно укласти договір замовлення, за яким «автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов договору і передати його замовникові» [9].

Висновки. Видавнича діяльність входить до переліку видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій. Створення такого переліку свідчить про намір уряду поступово перевести економіку України на більш сучасну модель, де галузі, віднесені до креативних індустрій, мають найбільш вагоме значення для економіки та розвитку держави в цілому.

На сьогодні видавнича галузь в Україні стикається з чималою кількістю проблем, і однією з найбільших є велика кількість порушень прав інтелектуальної власності в цій сфері. Однак за останні п'ять років ринок книжкової продукції в Україні значно зріс, а також збільшився відсоток україномовних книжок.

З урахуванням високого показника порушень авторського права та прав інтелектуальної власності в цілому у видавничій сфері, необхідним є перегляд механізму впливу на протидію таким порушенням, а також підвищення відповідальності за такі порушення. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Про видавничу справу : Закон України від 05.06.1997 р. № 318/97-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр#Text>. (дата звернення: 16.06.2021).
 2. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 р. № 265-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-р#Text>. (дата звернення: 14.06.2021).
 3. *Creative Economy Report 2008. The Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making*. ISBN 978-0-9816619-0-2. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditc20082cer_en.pdf (дата звернення: 14.06.2021).
 4. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні : Закон України від 06.03.2003 р. № 601-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-15#Text>. (дата звернення: 16.06.2021).
 5. Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні : Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-XII. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text>. (дата звернення: 14.06.2021).
 6. Iryna Baturevych, Iryna Bielkina. *The Ukrainian Book Market: Prospects and Opportunities*. Livres Canada Books. ISBN: 9781988769585. URL: https://www.livrescanadabooks.com/content/download/214625/2731417/file/9781988769585_The-Ukrainian-Book-Market-2021_EN.pdf. (дата звернення: 15.09.2021).
 7. Емма Шеркліфф *Заключний звіт 2020. Видавнича галузь в Україні: результати дослідження*. URL: <https://drive.google.com/file/d/1hARQYry6tR5eSJpb3jzHTXDJPуTY75d3/view?usp=sharing> (дата звернення: 15.08.2021).
 8. Monica Seeber, Richard Balkwill *Managing Intellectual Property in the Book Publishing Industry. A business-oriented information booklet*. Creative industries – Booklet No. 1. WIPO. 2007. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/868/wipo_pub_868.pdf
 9. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. Дата оновлення: 14.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>. (дата звернення: 15.06.2021).
-
1. *Pro vydavnychu spravu : Zakon Ukrainy vid 05.06.1997 r. № 318/97-VR. Data onovlennia: 16.10.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр#Text. (data zvernennia: 16.06.2021).*
 2. *Pro zatverdzhennia vydiv ekonomichnoi diialnosti, yaki nalezhat do kreatyvnykh industrii : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriiv Ukrainy vid 24.04.2019 r. № 265-r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-r#Text. (data zvernennia: 14.06.2021).*
 3. *Creative Economy Report 2008. The Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making. ISBN 978-0-9816619-0-2. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditc20082cer_en.pdf (data zvernennia: 14.06.2021).*
 4. *Pro derzhavnu pidtrymku knyhovydavnychoi spravy v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 06.03.2003 r. № 601-IV. Data onovlennia: 16.10.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-15#Text. (data zvernennia: 16.06.2021).*

5. *Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 16.11.1992 r. № 2782-XII. Data onovlennia: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text>. (data zvernennia: 14.06.2021).*
6. *Iryna Baturevych, Iryna Bielkina. The Ukrainian Book Market: Prospects and Opportunities. Livres Canada Books. ISBN: 9781988769585. URL: https://www.livrescanadabooks.com/content/download/214625/2731417/file/9781988769585_The-Ukrainain-Book-Market-2021_EN.pdf. (data zvernennia: 15.09.2021).*
7. *Emma Sherkliff Zakliuchnyi zvit 2020. Vydavnycha haluz v Ukraini: rezultaty doslidzhennia. URL: <https://drive.google.com/file/d/1hARQYry6tR5eSjpb3jzHTXDJPYTY75d3/view?usp=sharing> (data zvernennia: 15.08.2021).*
8. *Monica Seeber, Richard Balkwill Managing Intellectual Property in the Book Publishing Industry. A business-oriented information booklet. Creative industries – Booklet No. 1. WIPO. 2007. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/868/wipo_pub_868.pdf*
9. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3792-XII. Data onovlennia: 14.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>. (data zvernennia: 15.06.2021).*

Надійшла до редакції 28.09.2021 року

Уліміна О. Законодательное регулирование издательской деятельности в Украине. Статья посвящена вопросу законодательного регулирования издательской деятельности в Украине. Автор проводит анализ важнейших законодательных актов в этой сфере, рассматривая издательскую деятельность в первую очередь как отрасль, которая относится к креативным индустриям. Рассматривается государственная политика в этой сфере, направленная в первую очередь на развитие издательского дела в целом и на поддержку украиноязычных изданий. Указано на существование определенных различий в законодательном регулировании издательской деятельности в сфере книгоиздания и издания периодики. Рассмотрены данные Украинского института книги о современном состоянии издательской деятельности в стране. Согласно этим данным, одной из самых больших проблем в сфере издательства является значительное количество нарушений авторского права и прав интеллектуальной собственности в целом.

Ключевые слова: креативные индустрии, издательская деятельность, авторское право, право интеллектуальной собственности, нарушения авторского права, законодательство в сфере права интеллектуальной собственности

Ulitina O. Legislative regulation of publishing in Ukraine. Publishing is an important element for the development of many areas of human activity. The impact of publishing on culture, education and tourism in any country cannot be underestimated. Publishing is of great importance for the development of literature, both within one country and in the world as a whole.

Today, publishing faces many challenges, including piracy, the difficulty of distributing digital copies of literary works and insufficient funding, along with a relatively low interest in legal publications. However, publishing is defined in Ukraine as a creative industry and now the state's position on strengthening publishing as an industry in Ukraine is becoming more active. That is why the issues of legislative regulation of activities in this area, as well as its connection with intellectual property rights, are relevant. The creation of the list of economic activities that belong to the

creative industries in Ukraine indicates the government's intention to gradually transfer Ukraine's economy to a more modern model, where industries related to the creative industries are of the greatest importance for the economy and the development of the state as a whole.

The article is devoted to the issue of publishing legislative regulation in Ukraine. The author analyses the most important laws in this area, considering publishing primarily as a creative industry. The state policy in this sphere is considered, which is directed first on development of publishing and on support of publishing the Ukrainian-language editions.

The author points out the existence of certain differences in the legislative regulation of book publishing and publishing of the periodicals in Ukraine.

The article considers the data of the Ukrainian Book Institute on the current state of publishing in Ukraine. According to these data, one of the biggest problems in the publishing is the significant number of copyright infringements and IP rights infringements in general.

Given the high rate of copyright infringement and IP rights in general in the publishing, it is necessary to review the mechanism of influence on combating them, as well as increase liability for such infringements.

Keywords: creative industries, publishing, book publishing, copyright, IP rights, copyright infringement, IP legislation